

Posudek bakalářské práce Magdaleny Vojnarové
České a moravské znaky – regionální dialekt Neslyšících

Magdalena Vojnarová se rozhodla zpracovat ve své bakalářské práci geografické rozruznění českého znakového jazyka – a soustředit se přitom výhradně na jeho rozruznění lexikální.

Ke svému tématu získala z odborné literatury jednak informace obecnější (např. o metodice dialektologického výzkumu), jednak informace přímo o obdobně zaměřených výzkumech cizích znakových jazyků (anglického znakového jazyka, amerického znakového jazyka, znakového jazyka Nizozemí).

V tak zvané teoretické části práce tyto informace shrnuje, ne vždy ale bezproblémovým způsobem. Je pravda, že vždycky odkazuje na pramen (už v titulu kapitoly nebo formulací „Tuto kapitolu jsem zpracovala podle ...“ + odkazem), text její práce je ale ve většině případů spíš citací než parafrází pramene – občas bývají nahrazeny některé výrazy, někdy je jiné odstavcové členění – srov. např. s. 20 bakalářské práce a s. 18 zdroje (Homoláč, ed. 1998) aj. aj. V této souvislosti se nabízí otázka, proč autorka nevolila spíše citaci zdrojů než jejich parafrází. Jistě by se přitom vyhnula problémům, které ze způsobu její práce s odbornou literaturou plynou – dva problémy jsou nejvýraznější: (1) Doslovné přebírání se odráží i ve formulacích textu bakalářské práce, např. na s. 25 autorka přejímá „perspektivu“ zdroje, když píše: „Pro 118 pojmů, které jsme zkoumali v našem projektu, jsme totiž v každém regionu získali různý počet znaků“; (2) Ne vždycky bohužel autorka zdroj čte s porozuměním, ne vždy (skrytě) cituje přesně, a podává tak čtenáři své práce vlastně zavádějící informace. Srov. na s. 8 bakalářské práce: „Nejdůkladnějšímu výzkumu sociolingvistických odchylek byl ze znakových jazyků podroben americký znakový jazyk, britský, francouzský a indiánský znakový jazyk.“ Proti tomu zdroj: „Nejdůkladnějšímu výzkumu sociolingvistických odchylek byl ze znakových jazyků dosud podroben ASL. Viz ZNAKOVÉ JAZYKY: britský, francouzský, indiánský.“ (Homoláč, ed. 1998, s.17). Jindy (srov. např. o inicializaci na s. 9) jsou informace podané v bakalářské práci nepřesné a pro nepoučeného čtenáře zcela nesrozumitelné, přestože zdroj (Homoláč, ed. 1998, s. 20) formuluje srozumitelně a průhledně. K práci s literaturou ještě jednu poznámku: odkaz na stránky (viz práce s. 19) byl nepřístupný, nelze tedy ověřit, jakým způsobem autorka s tímto zdrojem naložila, když v práci uvádí např. „... prováděli před mnoha lety lingvisté v Bristolu“ nebo „... výzkumníci vytvořili několik skupin slov ...“, „... byly nalezeny mnohé regionální odchylky...“ Je zřejmé, že takto neurčité informace (těžko soudit, zda jsou jen – skrytě – citovány, nebo zda pocházejí od autorky) jsou v odborné práci k ničemu.

K této části práce ještě dvě otázky: Proč je na s. 13 uváděna – bez komentáře - informace o znakovém systému? Mohla by autorka při obhajobě vyložit formulaci na s. 27 : „... že škola pro neslyšící v St. Michielsgestel používala do roku 1920 znakový systém“ ?

I když mám k práci s odbornou literaturou výhrady, musím konstatovat, že během více než roku, kdy jsem měla možnost vznik bakalářské práce kol. Vojnarové sledovat, se tzv. teoretická část práce výrazně posunula k lepšímu a jistou (postačující) představu o tom, co se v souvislosti s jejím tématem zkoumalo a zkoumá v mluvených nebo znakových jazycích, autorka má.

Jádrem bakalářské práce je shromáždění a analýza jazykového materiálu. Autorka shromáždila (viz CD) jistý vzorek materiálu českého znakového jazyka z pěti tematických okruhů (sama si je přitom vědoma – viz s. 93 – malého počtu dotazovaných, ani pro člena komunity českých neslyšících není zřejmě získávání informantů úplně snadné). Získaný materiál kol. Vojnarová analyzovala a dokázala najít figuranty k tomu, aby výstupy její analýzy reprezentativním způsobem demonstrovali.

Nejsem si ale jista, zda takto demonstrováno je opravdu všechno, co materiál poskytuje. Prosim proto, aby se diplomantka při obhajobě vyjádřila k následujícím otázkám:

Všichni informanti při „provádění“ znaků artikuluji česká slova. Tento fakt není – nemýlím-li se – v bakalářské práci ani zmíněn. Mohla by to autorka vysvětlit?

Jak se autorka při popisu vyrovnala se skutečností, že tři informanti preferují jako dominantní levou ruku? Zohlednila to nějak v popisu?

Jsou opravdu v popisu (a v demonstraci rozdílností znaků) zahrnuty všechny rozdíly, které poskytuje materiál? Proč není například zahrnut jeden výskyt znaku BRATR, počátek jehož artikulace je u hlavy, proč není zahrnut znak MAMINKA, který má (přestože dominantní ruka je pravá) začátek pohybu na levé tváři (a bylo by, nebo nebylo by důležité u tohoto znaku zachytit rozdíly mezi znaky, jejichž pohyb končí na bradě, a znaky, jejichž pohyb končí na levé tváři), proč není u znaku SRPEN v analýze zachycen – a na fotografii demonstrován - vertikální kruhový pohyb? Takových otázek by bylo možné klást daleko více.

Nemyslím si samozřejmě, že analýza byť ne rozsáhlého materiálu je snadná a jistě do ní do jisté míry vstoupilo jazykové povědomí kol. Vojnarové. I taková analýza by ale měla být opřena o jistá odborná východiska, měla by vycházet z jistých jasně formulovaných zásad.

V této souvislosti vidím jako největší problém kritérium, které autorka užívá při rozhodování, kdy jsou znaky shodné, a kdy rozdílné. (Vychází přitom ze Schermerové - a ta zase z Boyes-Braemové - jejich východiska ale posouvá): na s. 35 píše, že „... základem znaku je skutečnost, na niž znak odkazuje...“. Pak by ale – rozumím-li dobře - byly shodné všechny (jakkoli vnějšně různé) znaky, které shodně odkazují k shodné skutečnosti, např. k matce mé matky (BABIČKA), které shodně odkazují ke dnu, který následuje po úterý (STŘEDA) atd. atd. Přesto je autorka za shodné nepovažuje. Prosím tedy diplomantku, aby při obhajobě své pojetí tzv. základu znaku jasně a jednoznačně vysvětlila a ukázala na konkrétních příkladech ze své práce, jak jí toto pojetí umožní rozlišit mezi znaky shodnými / příbuznými / různými.

Prosím také diplomantku, aby vysvětlila četné formulace typu (viz např. s. 59, ale obměněně i jinde): „Znaky 1 (Praha, Plzeň) a 2 (Praha) mají stejný základ. Liší se pouze v jednom fonému: pohybu, jedná se o znaky shodné.“ Foném zde (a v dalších příkladech) neliší význam znaku? To by bylo třeba vysvětlit při obhajobě.

To jsou otázky nejpodstatnější (bylo by možné klást další: např. zda by nebylo na místě – vzhledem ne k úplně jasné čitelnosti fotografií – pojmenovat tvary ruky, pohyby, popř. místa artikulace, jimiž se znaky liší – např. s. 36).

Ještě jednu otázku na závěr. Proč součástí práce nejsou (třeba ve formě příloh) „listy“, které autorce sloužily k elicitaci dat českého znakového jazyka? Mohla by je autorka prezentovat alespoň při obhajobě?

Po stránce jazykové bych autorce vytkla občasné problematické stylizace, které někdy nebrání porozumění (např. s. 31, 33), jindy však ano, popř. přímo zkreslují „skutečnost“ (s. 18 „...se seznámíme s výzkumy regionálních variant ve třech národních znakových jazycích: v holandském, které provedli holandští lingvisté na materiálu britského, amerického a holandského znakového jazyka“ – viz i výše) nebo nepřesnosti v uvádění odkazů (s. 17 špatné uvedení jména, které je v seznamu literatury uvedeno dobře). Jde však (stejně jako v případě překlepů nebo nedostatků pravopisných) o jevy spíše ojedinělé.

Závěr: Magdalena Vojnarová ve své bakalářské práci shromáždila jistý objem materiálu českého znakového jazyka, utřídila ho a popsala. Její bakalářská práce České a moravské znaky – regionální dialekt Neslyšících může být podkladem k obhajobě. Věřím, že při ní autorka ujasní všechny problémy, které – snad – mohou souviset i s tím, že čeština je pro autorku vlastně cizí / druhý jazyk.

23. ledna 2006
Alena Macurová



NAVRU KVALIFIKACE: DOBRĚ (PODE OBHAJOBŮ)